

Sammendrag:

Sentralisering og regionforstørring

Endringer i arbeidsmarkedets og tjenestetilbudets geografi

Regionforstørring¹ og sentralisering² etter 1980 har endret arbeidsmarkedets og tjenestetilbudets geografi. Regionforstørring innebærer økt rekkevidde som gjør at folk kan velge arbeidsplass over et større geografisk område. Resultatet vises som økte pendlingsavstander. Regionforstørringen kan også ha bidratt til styrking av bosettingen i områder rundt sentrene. Den økte rekkevidden skyldes veiutbyggingen. God tilgjengelighet og et mer utbygd tjenestetilbud i regionsentrene gjør at det totale tjenestetilbudet har blitt bedre selv i områder som gjennom sentraliseringen har mistet nærbutikken.

Målet i denne utredningen har vært å belyse sentraliserings- og regionforstørringstendensenes betydning for utviklingen av pendling og folks tilgang på tjenester etter 1980. Videre har målet vært å avdekke om regionforstørring kan ha påvirket utviklingen av bosettingsmønsteret i omlandene rundt regionhovedsentrene.

Reiselengden til arbeid innenfor dagpendlingsavstand har økt med minst 25 prosent etter 1980. Selv om det har vært en vesentlig sentralisering av arbeidsplasser og bosetting, tyder våre analyser på at hovedårsaken til økte reiselengder er økt rekkevidde som har gitt regionforstørring og mer regional integrasjon. Dette er dokumentert både med pendlingsstatistikk og med tall fra de nasjonale reisevaneundersøkelsene. Konklusjonen er underbygget med lokale studier.

Regionforstørringen er hovedsakelig et resultat av omfattende utbygging av veinettet. De økte pendlingsavstandene er trolig et uttrykk for at nye muligheter er tatt i bruk. Det har blitt bedre tilgang på arbeidsplasser fordi de yrkesaktive kan

---

¹ Som følge av oppgradering og utbygging av veinettet eller andre forbedringer i transporttilbudet kan reisetiden til et regionsenter eller andre viktige reisemål bli redusert. Effekten av dette kan være at flere områder kommer innenfor et bestemt reisetidsomland til senteret (for eksempel 45 minutter). *Regionforstørring* er en vanlig betegnelse på slike omlandsutvidelser.

Både i regional- og distriktpolitikken og i samferdselspolitikken er det et mål å bidra til regionforstørring gjennom samferdselstiltak. Strategien har vært formulert på litt ulike måter. I siste stortingsmelding om regionalpolitikken heter det: *Regjeringen legger vekt på at veiutbyggingen mellom sentre og mellom senter og omland skal medvirke til regionforstørring, for å utvide og styrke lokale arbeidsmarkeder og tilgang på tjenester for befolkning og næringsliv* (St.meld. nr. 21, 2005-2006).

² *Sentralisering* innebærer en konsentrasjon av landets befolkning, bedrifter, tjenestetilbud med mer til et begrenset antall sentral områder, for eksempel til hovedstaden eller de største byregionene. En lokal sentralisering (desentralisert sentralisering) kan for eksempel innebære konsentrasjon av en kommunes befolkning og virksomheter til kommunesenteret.

velge arbeid over et større geografisk område. Næringslivet har fått bedre tilgang på arbeidskraft og servicenæringen har fått større markedsunderlag.

Sentralisering har medført at avstanden til nærmeste dagligvarebutikk har økt for dem som bor utenfor storbykommunene. Det ser imidlertid ikke ut til at sentraliseringen har påvirket folks handlereiser. Det tyder på at et sentralisert innkjøpsmønster hadde utviklet seg allerede for 25 år siden. Det vil si et mønster der man primært reiser til et sentralt sted med et større tilbud, uavhengig av om det fins en lokal dagligvarebutikk nærmere. Økt bilhold og bedre veiforbindelse til lokale sentre, kombinert med nye tjenestetilbud i sentrene, gjør at det totale tjenestetilbudet har blitt bedre. Nedleggelse av nærbutikken vil likevel være negativt for et lokalsamfunn, både som miljøfaktor og som tilbud til folk uten bil.

Sannsynligheten for pendling til et regionhovedsenter avtar raskt med økende reisetid. Dette gjenspeiles i utviklingen av bosettingsmønsteret. Det kan se ut til at regionforstørring medfører økt eller styrket bosetting i områder som får bedre tilgjengelighet til regionhovedsentre. Uten mer detaljerte undersøkelser, kan vi imidlertid ikke fastslå om det faktisk er en slik sammenheng.